

مقایسه تأثیر کاربرد کلرید کادمیوم و محلول پاشی آهن و روی بر خصوصیات بیوشیمیایی گندم در شرایط کشت هیدروپونیک

شیما بورنگ^۱، سودابه جهانبخش گده کهریز^{۲*}، علی عبادی^۳

^۱ گروه بیوتکنولوژی در کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. ^۲ گروه زراعت و اصلاح، نباتات دانشکده

کشاورزی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۲/۲۷، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۶/۰۷/۲۲)

چکیده

امروزه آلودگی خاک به انواع فلزات سنگین از جمله کادمیوم یکی از مشکلات زیست محیطی است که با اثرات زیان آور بر پوشش جانوری و گیاهی خاک، علاوه بر کاهش عملکرد گیاه با ورود به زنجیره غذایی، سلامت انسان و دیگر موجودات زنده را به مخاطره می‌اندازد. بدین منظور آزمایشی بصورت فاکتوریل در قالب طرح کاملاً تصادفی با سه تکرار به صورت نمونه برداری اول و دوم در گلخانه دانشگاه محقق اردبیل در سال ۹۵ انجام گرفت. تیمارهای آزمایش شامل گندم با دو ژنوتیپ مقاوم کریم و حساس گنبد، کادمیوم در سه سطح (صفر، ۷۵، ۱۵۰ میکرومولار) (نمونه برداری اول) و محلول پاشی در مرحله ساقه‌دهی در چهار سطح (آهن، روی، آهن+ روی و شاهد) هر کدام با غلظت ۳ در هزار در (نمونه برداری دوم) بود. نتایج حاصل از این آزمایش شان داد که در نمونه برداری اول، کادمیوم موجب کاهش میزان کلروفیل a و b، آنتوسیانین، کاروتنوئید، فلاونوئید و افزایش محتوای رطوبت نسبی، میزان پرولین و مقدار قند محلول در ارقام گنبد و کریم شده است. به طوریکه بیشترین میانگین رنگیزه‌های فتوسنتزی در شرایط بدون تنش کادمیوم (تنش صفر) در بذور ارقام کریم به دست آمد همچنین در غلظت ۱۵۰ میکرومولار کادمیوم، افزایش پرولین، محتوای رطوبت نسبی و قند در رقم کریم مشاهده شد. به طوریکه با افزایش غلظت کادمیوم، میزان قند محلول در رقم کریم ۱/۲ درصد نسبت به بذور شاهد افزایش یافت. همچنین در نمونه برداری دوم محلول پاشی توام آهن + روی موجب افزایش معنی دار میانگین صفات کلروفیل a و b، آنتوسیانین، کاروتنوئید، فلاونوئید و محتوای رطوبت نسبی، میزان پرولین و مقدار قند محلول در ارقام گنبد و کریم نسبت به بذور شاهد شد اما میزان افزایش در رقم کریم نسبت به رقم گنبد بیشتر بود. افزایش ۱/۹ درصدی میزان پرولین در رقم کریم شد. بنابراین با توجه به نتایج آزمایش چنین به نظر می‌رسد که افزایش میزان پرولین در رقم کریم می‌تواند به افزایش مقاومت به تنش این رقم کمک کند.

واژه‌های کلیدی: آنتوسیانین، پرولین، رطوبت نسبی آب، ژنوتیپ، فلزات سنگین، کلروفیل

مقدمه

و به عنوان سلطان غلات شناخته می‌شود (Costa et al., 2013;

Suleiman et al., 2014). بر پایه گزارش وزارت جهاد کشاورزی در سال ۹۳-۱۳۹۲، سطح زیر کشت گندم در ایران

گندم مهم‌ترین (*Triticum aestivum* L.) گیاه زراعی جهان بوده، بالاترین سطح کشت و تولید را در بین دیگر غلات داشته

است (European Commission, 2001). از طرفی براساس برآوردها غلات تقریباً نصف کالری و قسمت زیادی از احتیاجات غذایی انسان را تأمین می‌نمایند، بنابراین نقش ویژه و مهمی را در الگوی مصرف هر کشور دارند (ایرانپور و شهبازیان، ۱۳۸۴). در برخی از مطالعات نقش کادمیوم در جذب آهن از طریق ریشه‌ها بررسی شده است که نشان دهنده‌ی این است که تیمار توسط کادمیوم موجب کاهش میزان جذب آهن از طریق ریشه‌ها می‌شود (Vassilev et al., 2002). همچنین غلظت‌های مس و آهن در ساقه‌ی گندم با تیمار کادمیوم کاهش یافته است (Koleli et al., 2004). عناصر غذایی کم‌مصرف مانند روی، برای رشد گیاهان ضروری می‌باشد و در فرآیندهای فیزیولوژیکی مانند فتوسنتز، تولید هورمون‌های رشد و تشکیل کلروفیل گیاهی دخالت دارد و کمبود آن می‌تواند باعث عدم توازن عناصر غذایی در گیاه شده و کاهش راندمان مصرف آب و در نهایت، کاهش کیفیت و کمیت محصول را در پی داشته باشد (گوهری و همکاران، ۱۳۸۹). در این میان دو عنصر آهن و روی از عناصر کم‌مصرف ولی ضروری بر رشد گیاه‌اند که اهمیت اساسی و حیاتی در متابولیسم سلولی و فعالیت آنزیم در گیاهان دارند (Ruiz et al., 2000). روی در ساخته شدن برخی اسیدهای آمینه، فرایند فتوسنتز و همانند سازی و بیان ژن شرکت دارند (Bagci, 2007). آهن در ساختار دو گروه عمده پروتئین‌ها به عنوان گروه دهنده-گیرنده الکترون در واکنش تنفس، در ساختمان پروتئین‌های نظیر الگه‌هموگلوبین و آنزیم‌های کاتالاز و پراکسیداز و همچنین در فرایندهای وابسته به نور در فتوسنتز تأثیری اساسی دارد (Ruiz et al., 2000).

باتوجه به افزایش روز افزون استفاده از کودهای شیمیایی آلوده به فلزات سنگین، به‌نظر می‌رسد مطالعات گسترده در مورد اثرات این عنصر بر صفات بیوشیمیایی گیاهانی مهم و استراتژیک مانند گندم ضروری باشد. محلول‌پاشی با عناصر ریزمغذی به‌عنوان یک راهکار جهت افزایش عملکرد در شرایط تنش به‌کار می‌رود. در این راستا هدف از این بررسی، مطالعه‌ی میزان کلروفیل، پرولین و سایر خصوصیات

در حدود ۶/۱ میلیون هکتار بوده که ۶۳ درصد آن دیم و ۳۷ درصد آن آبی بوده و میزان گندم تولیدی ۶/۱ میلیون تن برآورد شده است (بی نام، ۱۳۹۶). کادمیوم به عنوان یکی از مهم‌ترین فلزات سنگین سمی در طبیعت به شمار می‌رود که از طریق زنجیره غذایی در بدن انسان انباشت می‌شود (Zhao et al., 2003). وجود این عنصر به طور سریع به وسیله گیاه حس می‌شود و جذب آن از طریق ناقلین آهن و روی رخ می‌دهد که دارای میل ترکیبی پایینی با کادمیوم هستند (Li and Kaplan, 1998). غلظت بالای در خاک منجر به کاهش فرایند متابولیسی، فتوسنتز و در نهایت کاهش رشد و عملکرد گیاه را به دنبال دارد (Khan et al., 2006). از علائم عمومی سمیت در گیاه کلروزه شدن برگ‌ها، اختلال در تنفس و متابولیسم نیتروژن، کاهش جذب آب و عناصر معدنی است (Nikolic et al., 2008). جذب و توزیع کادمیوم در گیاه حتی می‌تواند باعث برهم خوردن تعادل عناصر غذایی ضروری کاهش باروری گیاهان گردد (Dudka et al., 1996). کادمیوم به صورت طبیعی توسط آتشفشان و پس از آن از طریق فعالیت‌های شهری، فعالیت‌های صنعتی همانند معدن‌ها و پالایش فلزات وارد محیط زیست شده است (John et al., 2007). استفاده از کمپوست‌ها، کودهای فسفاتی غنی از کادمیوم و آبیاری توسط فاضلاب، میزان آن در محیط زیست افزایش پیدا کرده است (Chandra et al., 2009). گیاهان نقش مهمی در ورود کادمیم به چرخه غذایی انسان دارند. توانایی گیاهان مختلف در جذب کادمیم متفاوت است. به‌طوریکه منشا ۷۵ درصد از کادمیم موجود در زنجیره غذایی غلات و سبزی‌ها می‌باشد (Wangstrand et al., 2007). گندم (*Triticum aestivum. L*) در بین غلات، به عنوان یک گیاه مهم در سبد غذایی، نقش مهمی در سلامت جامعه دارد. مطالعات نشان داده است، گندم (به ویژه رقم دوروم) بیشتر از چاودار، جو و یولاف قادر به جذب کادمیم است (Jansson, 2002). همچنین نوع رقم گندم بر مقدار جذب کادمیم تأثیر دارد (Ingwersen and Sterck, 2005). در اروپا حد مجاز کادمیم در دانه گندم ۰/۲ میلی‌گرم در کیلوگرم بذر تعیین شده

به مدت ۱۰ دقیقه در ۴۰۰ دور سانتیفریوز شد و سپس جذب نوری محلول رویی (روشناور) در طول موج‌های ۶۴۶/۸، ۶۷۰ و ۶۶۳/۲ نانومتر توسط اسپکتروفومتر قرائت شد. مقدار کلروفیل و کارتنوئیدها طبق معادله‌های زیر محاسبه شد (آرنون، ۱۹۶۷).

$$\text{Chlorophyll a} = (19.3 \times A_{663} - 0.86 \times A_{645}) V/100W$$

$$\text{Chlorophyll b} = (19.3 \times A_{645} - 3.6 \times A_{663}) V/100W$$

$$\text{Carotenoides} = 100(A_{470}) + 3.27(\text{mg chl. a}) - 104(\text{mg chl. b})/22$$

برای اندازه‌گیری فلورسانس کلروفیل از انتهایی‌ترین برگ توسعه یافته استفاده شد. این کار با استفاده از دستگاه فلورومتر (chlorophyll fluorometer) مدل Optic Science- OS-30 USA اندازه‌گیری شد. در شرایط گلخانه‌ای با استفاده از گیره‌های مخصوص برگ گیاهان به مدت ۲۰ دقیقه با تاریکی سازگار شده و سپس میزان فلورسانس تیمارها در شدت نور ۱۰۰۰ میکرومول (فوتون) بر مترمربع در ثانیه مورد ارزیابی قرار گرفت F_m (میزان فلورسانس حداکثر، بعد از تابیدن یک پالس نور اشباع بر روی گیاه سازگار شده به تاریکی)، F_0 (میزان فلورسانس بعد از آنکه روی گیاه سازگار شده به تاریکی یک پرتو تعدیل شده و ضعیف تابیده شد)، مقدار F_v (فلورسانس متغیر که برابر تفاوت بیشترین و کمترین حد فلورسانس می‌باشد). F_v/F_m میزان عملکرد کوانتومی فتوسیستم II مطابق فرمول ذیل محاسبه شد:

$$\Phi_{II} = (F_m - F_0) / F_m = F_v / F_m$$

استخراج پرولین از جواترین برگ‌ها با استفاده از روش Bates و همکاران (۱۹۷۳) صورت گرفت. مقدار 0.1 g بافت برگگی در ۱۰ میلی‌لیتر سولفوسالیسیلیک اسید $3/3\%$ سائیده و محلول حاصل از کاغذ صافی عبور داده شد و با سرعت ۴۰۰۰ دور بر دقیقه در دمای 4°C به مدت ۱۰ دقیقه سانتیفریوز گردید و در لوله جداگانه دیگری، به ۲ میلی‌لیتر از عصاره حاصل، ۲ میلی‌لیتر معرف نین هیدرین و ۲ میلی‌لیتر اسید استیک گلاسیال خالص اضافه گردید. لوله‌ها به مدت ۱ ساعت در بن‌ماری قرار گرفته و پس از اضافه کردن ۴ میلی‌لیتر تولوئن به هر کدام از لوله‌ها، به مدت ۱۵ تا ۲۰ ثانیه ورتکس گردیدند. پس از تشکیل دو فاز جداگانه، فاز بالایی رنگی، با دقت جدا و مقدار جذب آنها در دستگاه اسپکتروفوتومتری در طول موج nm

بیوشیمیایی ارقام گندم با دو ژنوتیپ مقاوم کریم و حساس گنبد در شرایط تنش کادمیوم و همچنین محلول پاشی عناصر آهن و روی، در این ارقام می‌باشد.

مواد و روش‌ها

به منظور بررسی تأثیر تنش کادمیوم و محلول پاشی عناصر آهن و روی بر مؤلفه‌های بیوشیمیایی حاصل از بذور گندم با دو ژنوتیپ مقاوم کریم و حساس گنبد در محیط رشد هیدروپونیک آزمایشی، به صورت فاکتوریل بر پایه‌ی طرح کاملاً تصادفی با سه تکرار در گلخانه دانشکده کشاورزی دانشگاه محقق اردبیلی در سال ۱۳۹۵ اجرا شد. تیمارهای آزمایش شامل گندم با دو ژنوتیپ مقاوم کریم و حساس گنبد، کادمیوم در سه سطح (صفر، ۷۵، ۱۵۰ میکرومولار) و محلول پاشی در مرحله ساقه‌دهی در چهار سطح (آهن، روی، آهن+ روی و شاهد) هر کدام با غلظت سه در هزار در بود. بذور گندم بعد از تهیه در داخل گلدان پنج کیلوگرمی کاشته شدند. کشت از نوع هیدروپونیک بوده که از محلول غذایی هوگلند و آرنون ۱۹۵۰ استفاده شد (Hoagland and Arnon, 1950). در مرحله ی سه برگچه‌ای با استفاده از نمک کلرید کادمیوم در غلظت‌های شاهد، ۷۵ و ۱۵۰ میکرومولار به صورت آب آبیاری همراه با محلول هوگلند اعمال شد. دو روز پس از اعمال تنش کادمیوم به جهت بررسی اثرات کادمیوم بر خصوصیات فیزیولوژیکی و بیوشیمیایی گندم، کلروفیل و فلورسانس اندازه‌گیری شد و سپس نمونه برداری اول انجام شده و نمونه‌ها در داخل یخ به آزمایشگاه منتقل شد. سپس در مرحله ساقه‌دهی محلول پاشی بصورت شاهد (صفر)، آهن، روی و آهن + روی هر سه صورت نمک‌های سولفات، کدام با غلظت سه در هزار انجام شد و نمونه برداری دوم دو روز پس از محلول پاشی برداشت شد.

برای سنجش کلروفیل از بافت تازه برگگی استفاده شد. 0.1 g از بافت برگ را با استن ۸۰ درصد به تدریج له کرده تا کلروفیل وارد محلول استنی شود و در نهایت حجم محلول با استن ۸۰ درصد به ۲۰ میلی‌لیتر رسانده شد. محلول حاصل

نتایج و بحث

نمونه برداری اول: نتایج تجزیه واریانس داده‌ها (جدول ۱) نشان داد که میزان کلروفیل a و کلروفیل b متأثر از ژنوتیپ و غلظت‌های کلرید کادمیوم و نیز اثر متقابل آنها بود. بیشترین غلظت‌های کلروفیل a و کلروفیل b در رقم کریم و در شرایط بدون تنش کادمیوم مشاهده شد. حداقل غلظت کلروفیل a و کلروفیل b مربوط به تیمار ۱۵۰ میکرومولار کلرید کادمیوم در ارقام گنبد و کریم بود که از نظر آماری اختلاف معنی‌داری بین آنها مشاهده نشد (شکل ۱). از مهمترین دلایل کاهش غلظت کلروفیل تخریب آن‌ها به وسیله گونه‌های اکسیژن فعال (and Osareh Shariat, 2009) و ممانعت از بیوستز کلروفیل تحت تأثیر فلزات سنگین از طریق بازدارندگی دو آنزیم گاما‌آمینولولینیک اسید دهیدروژناز و پروتوکلروفیلی در دوکناز (Ghorbanli et al., 2007) می‌باشد.

تجزیه واریانس داده‌های حاصل از آزمایش نشان داد که میزان کاروتنوئید و آنتوسیانین تحت تأثیر ژنوتیپ و غلظت‌های کادمیوم و نیز اثرات متقابل ژنوتیپ و غلظت‌های کادمیوم قرار گرفت (جدول ۱). بیشترین میزان کاروتنوئید مربوط به رقم کریم و در شرایط عدم کاربرد کادمیوم مشاهده شد. با افزایش غلظت کلرید کادمیوم میزان کاروتنوئید در رقم مقاوم کریم کاهش کمتری نسبت به رقم حساس گنبد نشان داد. همچنین در غلظت ۱۵۰ میکرو مولار کادمیوم بین رقم کریم و گنبد اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد. کادمیوم موجب کاهش آنتوسیانین شد. به‌طوری‌که کمترین غلظت آنتوسیانین در رقم گنبد و در شرایط ۱۵۰ میکرو مولار کادمیوم مشاهده شد (شکل ۲). رقم کریم در شرایط ۱۵۰ میکرومولار کادمیوم اختلاف معنی‌داری با رقم گنبد در شرایط ۷۵ میکرومولار کادمیوم نداشت که این موضوع نشان می‌دهد رقم کریم مقاومت بیشتری نسبت به شرایط تنش دارد. نتایج حاصل از آزمایشی مبنی بر تأثیر ترکیبی کادمیم و شوری بر روی دو گیاه *Potamogeton* و *Myriophyllum heterophyllum Michx.* *crispus L* نشان داد که میزان کاروتنوئیدهای هر دو گیاه با افزایش غلظت کادمیم و NaCl کاهش یافت (Sivaci and Elmas, 2012).

۵۲۰ اندازه گیری شد. برای اندازه گیری میزان آب نسبی بافت گیاهی با استفاده از روش ودرلی (۱۹۹۵) مقدار ۰/۵ گرم از نمونه‌های برگ‌گی ترجیحاً برگ‌های سوم از انتهای هر گیاه جدا شدند. بلافاصله برگ‌های جدا شده جهت تعیین وزن تر با استفاده از ترازوی دقیق یک‌هزارم گرم توزین شدند. سپس نمونه‌های برگ‌گی در داخل لوله‌های آزمایش دربردار محتوی ۱۰۰ میلی لیتر آب مقطر غوطه‌ور شدند و به مدت ۶ ساعت در محیط نسبتاً خنک و بدون نور نگهداری شدند. پس از گذشت این مدت برگ‌ها را از داخل لوله‌های آزمایش خارج و سریعاً با کاغذ خشک کن، آب روی برگ‌ها زدوده شد و با ترازوی یک-هزارم گرم وزن تورگر آنها تعیین شد. سپس نمونه‌های برگ‌گی بداخل آون الکتریکی با دمای ۷۰ درجه سانتیگراد منتقل شدند و بعد از ۴۸ ساعت وزن خشک برگ‌ها تعیین گردید، بدین ترتیب مقدار آب نسبی بافت برگ‌ها با استفاده از رابطه زیر محاسبه شد:

$$RWC = \frac{[(\text{وزن خشک-وزن آماس}) / (\text{وزن خشک-وزن تر})] \times 100}{100}$$

استخراج کل کربوهیدرات‌ها از جوانترین برگ‌ها با استفاده از روش فنول سولفوریک (دوبیوس و همکاران، ۱۹۵۶) به نقل از (بوردلوف و همکاران، ۲۰۰۱) صورت گرفت. مقدار ۰/۲ g از جوانترین برگ‌ها پودر شده با ۲ ml بافر سدیم فسفات (pH = ۷) ساییده و با سرعت ۱۰۰۰۰ rpm به مدت ۲۰ min در دمای ۴ °C سانتریفیوژ شدند. از محلول رویی ۱۰ μl برداشته و به آن ۹۹۰ μl آب مقطر افزوده شد. به ۰/۵ ml از محلول حاصل، ۰/۵ ml فنول ۵٪ (محلول آبی) و ۲/۵ ml اسید سولفوریک (۹۸٪) اضافه گردید. پس از تثبیت رنگ به مدت ۱۵-۱۰ min در دمای ۳۰-۲۷ °C قرار گرفت و جذب نمونه‌ها با استفاده از اسپکتروفتومتری در طول موج ۴۹۰ nm اندازه گیری شد.

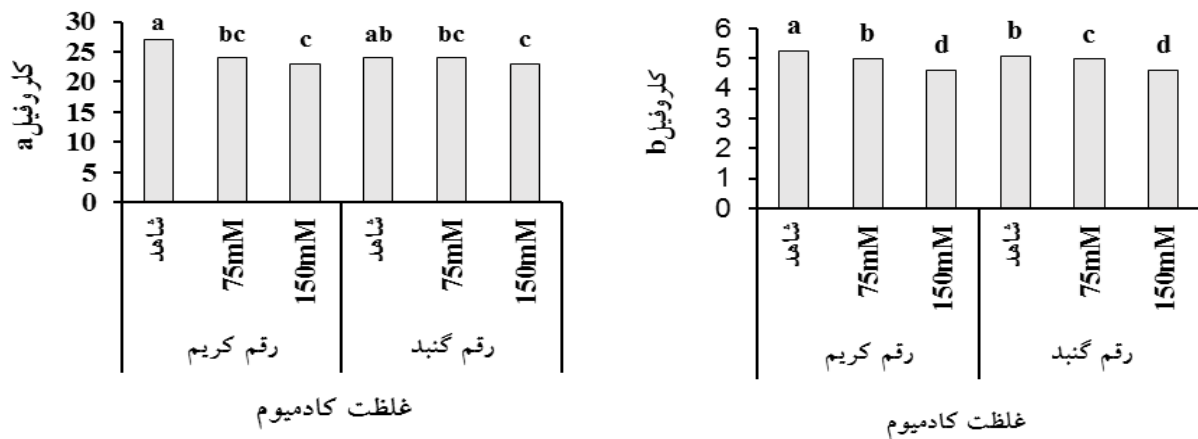
در پایان کلیه تجزیه و تحلیل‌های آماری داده‌های حاصل از این آزمایش، با استفاده از نرم افزار SAS و SPSS صورت گرفت و مقایسه میانگین‌ها به روش LSD در سطح احتمال ۵ درصد انجام شد. نمودارها توسط نرم‌افزار Excle رسم گردید.

جدول ۱- تجزیه واریانس اثرات تنش کادمیوم بر خصوصیات بیوشیمیایی بذور دو رقم گندم (مقاوم کریم و رقم حساس گنبد)

میانگین مربعات									
منابع تغییر	درجه آزادی	کلروفیل a	کلروفیل b	کاروتنوئید	آنتوسیانین	فلانوئید	RWC	قند	پرولین
تنش کادمیوم	۲	۶۲/۸**	۰/۹۴۰**	۲۶۹۵**	۲۳/۱**	۳۲/۹**	۳۸۲**	۱۴۷**	۰/۰۱۷**
ژنوتیپ گندم	۱	۵/۳۷**	۰/۶۴۰**	۴۱۱۱**	۱۱/۹**	۰/۱۶۰**	۳۸۲**	۵/۱۸**	۰/۰۱۲**
تنش کادمیوم × ژنوتیپ گندم	۲	۳/۱۳**	۰/۶۰۰**	۲۶۳۴**	۳/۲۱**	۸/۰۷**	۳۸۲**	۳۳/۱**	۰/۰۰۶**
خطا	۶۶	۶/۲۵	۰/۹۸۰	۵۰۸	۱/۲۰	۷/۵۳	۱/۹۸	۱۳/۶	۰/۰۰۸
ضریب تغییرات (%)		۷/۴۱	۸/۲۵	۷/۳۵	۹/۹۳	۴/۱۸	۱/۷۱	۴/۲۵	۷/۱۲

ns, * و **: به ترتیب غیر معنی دار، معنی دار در سطح احتمال ۵ درصد و ۱ درصد

RWC: میزان آب نسبی بافت‌های گیاهی

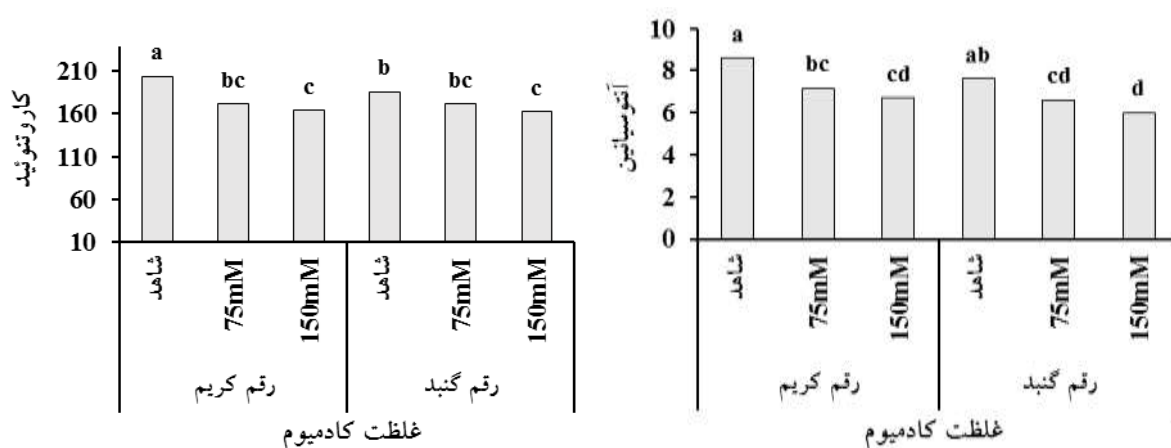

شکل ۱- تأثیر تنش کادمیوم بر میزان کلروفیل a و b بذور دو رقم گندم در نمونه برداری اول

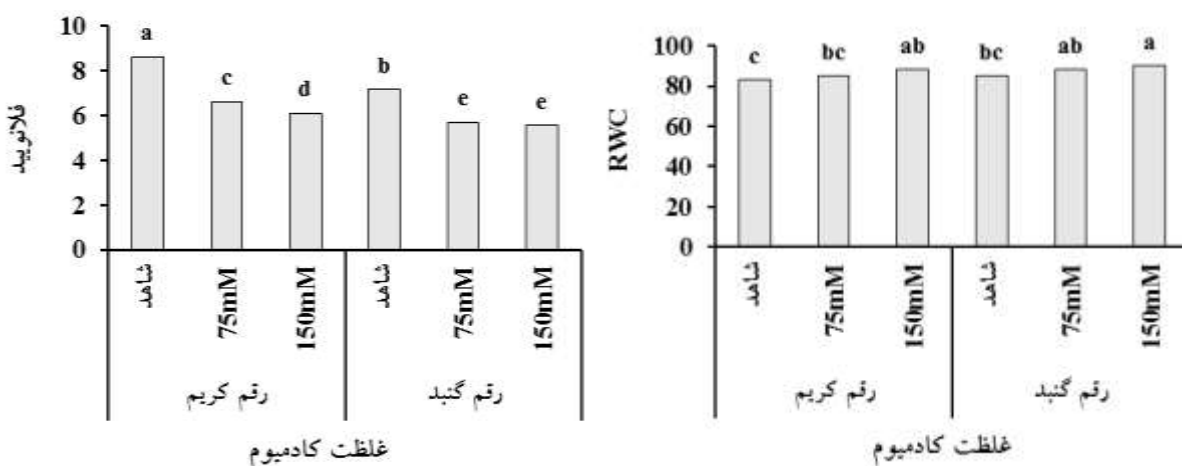
این عنصر علائمی شبیه به کمبود عناصر ضروری در گیاه ظاهر می‌گردد، زیرا کادمیوم با کاهش میزان عناصر ضروری یا اختلال در عملکرد آنها در ساختار گیاه، باعث مهار سنتز کلروفیل و یا به هم ریختگی ساختار کلروپلاست می‌شود. در بررسی Vassilev و Yordanov (۱۹۹۷) نشان داده شد که کادمیوم باعث کاهش و کاروتینوئیدها در گیاه میزان کلروفیل کل، کلروفیل a, b گردید.

نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که با افزایش کادمیوم

فلانوئید تحت تأثیر غلظت کادمیوم و ژنوتیپ گندم و نیز اثرات متقابل آنها قرار گرفت (جدول ۱). بیشترین و کمترین غلظت فلانوئید به ترتیب مربوط به بذور رقم کریم و گنبد و در شرایط بدون تنش کادمیوم و تنش ۱۵۰ میکرومولار کادمیوم مشاهده شد که در رقم گنبد در شرایط ۷۵ و ۱۵۰ میکرومولار کادمیوم اختلاف معنی داری مشاهده نشد. کاهش فلانوئیدها در شرایط تنش کادمیوم در بذور ذرت توسط خورشیدی و همکاران (۱۳۹۰) گزارش شده است (شکل ۳). در اثر سمیت

شکل ۲- تأثیر تنش کادمیوم بر میزان کاروتنوئید و آنتوسیانین بذور دو رقم گندم در نمونه برداری اول

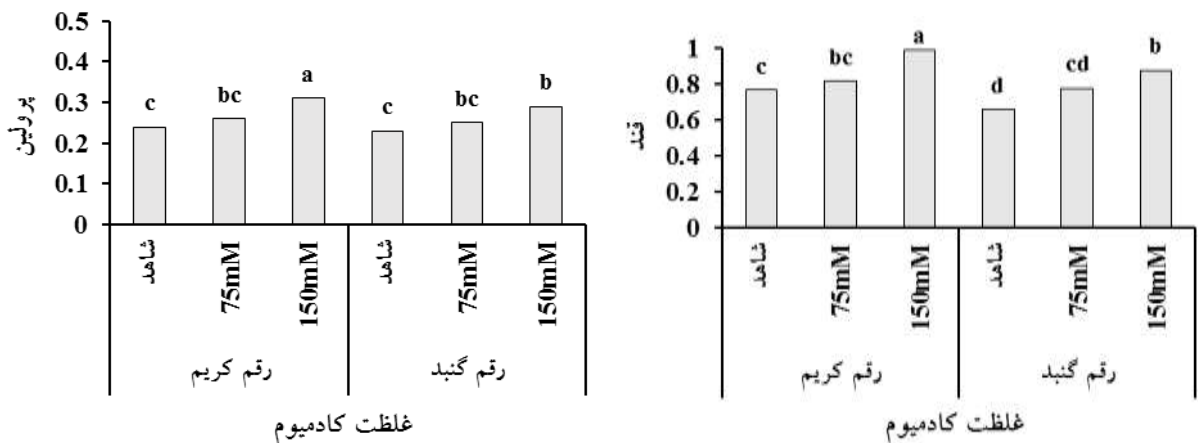

شکل ۳- تأثیر تنش کادمیوم بر میزان فلاوئید و RWC بذور دو رقم گندم در نمونه برداری اول

آوندهای چوبی، افزایش چوب پنبه‌ای شدن و لیگنینی شدن ریشه، جلوگیری از تولید ریشه‌های موئین، آسیب به نوک ریشه‌های اصلی موجب ایجاد اختلال در جذب آب و به هم ریختن تعادل آبی در گیاه می‌گردد (Poschenriedr and Barcelo, 1990). تجمع پرولین و آمینو اسیدهای آزاد، در پاسخ به تنش کادمیوم، دلیل مناسبی برای کاهش در میزان نسبی آب بافت و بوجود آوردن خشکی فیزیولوژیکی در گیاه است (Barket et al., 2007 ; Hassan. Iqbal et al., 2012).

نتایج حاصل از پژوهش نشان داد (جدول ۱) که با افزایش غلظت کادمیوم میزان قند محلول افزایش یافت. همانطور که در شکل ۴ مشاهده می‌کنید بیشترین میزان قند محلول در رقم کریم و در شرایط تنش ۱۵۰ میکرومولار کلرید کادمیوم به

به محیط کشت میزان محتوای نسبی آب بافت در سلول‌های برگ ارقام کریم و گنبد به طور معنی‌داری کاهش یافت به طوریکه بیشترین کاهش محتوای آب نسبی برگ در رقم گنبد و در شرایط تنش ۱۵۰ میکرومولار کادمیوم مشاهده شد (شکل ۳). کاهش در میزان نسبی آب بافت در شرایط تنش کادمیوم در گیاه تربچه و کاهو (Costa and Moral, 1994 ; Farokh et al, 2011) نیز گزارش شده است. Farokh و همکاران، (۲۰۱۱) کاهش محتوای آب نسبی بافت برگ گیاه ذرت را تحت سمیت کادمیوم به علت از بین رفتن تعادل آب سلول دانستند که به وسیله شاخص RWC مشخص می‌گردد. کادمیوم با کاهش طول ریشه، کاهش میزان انتقال مواد از ریشه به شاخساره، کاهش قابلیت تراوایی ریشه، کاهش اندازه و تعداد

شکل ۴- تأثیر تنش کادمیوم بر میزان کربوهیدرات و اسیدآمینو پرولین بذور دو رقم گندم در نمونه برداری اول

انتقال آب را برطرف کند.

تأثیر تنش کادمیوم، ژنوتیپ و اثر متقابل تنش کادمیوم × ژنوتیپ بر محتوای پرولین گیاهچه‌های گندم معنی‌دار بود (جدول ۱). با کاربرد کادمیوم، مقدار پرولین گیاهچه‌های گندم به طور معنی‌داری افزایش یافت. به‌طوری‌که بیشترین میانگین مقدار پرولین مربوط به گیاهچه‌های حاصل از بذور رقم کویر تحت تنش ۱۵۰ میکرومولار کادمیوم مشاهده شد که به‌طور معنی‌داری بیشتر از شرایط بدون تنش بود و سایر تیمارها بود (شکل ۴). در تیمار کاربرد کادمیوم و عدم کاربرد، محتوای پرولین گیاهچه‌های حاصل از بذور شاهد به‌طور معنی‌داری کمتر از بذور پیش‌تیمار شده به‌دست آمد. در شرایط بدون تنش کادمیوم، در بین پیش‌تیمارها، مقدار پرولین گیاهچه‌های حاصل از بذور رقم گنبد و کریم اختلاف معنی‌داری وجود نداشت. تجمع پرولین به عنوان یک تنظیم‌کننده اسمزی بسیار فعال به طور معمول در سیتوسل رخ می‌دهد و به طور قابل ملاحظه‌ای به تنظیم اسمزی سیتوپلاسمی، ثبات غشاء و فرآیندهای غشایی کمک می‌کند (Abraham et al., 2003). افزایش میزان پرولین با افزایش غلظت کادمیم در کاهو (Haghighi et al., 2010) سویا (Balestrasse et al., 2005) و لوبیا (Zengin and Munzuroglu, 2005) نیز گزارش شده است. به عنوان یک نتیجه کلی، همزمان با افزایش غلظت عناصر سنگین، ترکیبات نیتروژن‌دار مانند پرولین افزایش یافته و افزایش پروتئین را نیز در پی خواهد داشت (Singh and

دست آمد که به‌طور معنی‌داری بیشتر از بذور شاهد و سایر تیمارها بود. کمترین میزان قند محلول مربوط به بذور شاهد در رقم گنبد بود. با کاهش انتقال آب به برگ‌ها و به دنبال تجمع کادمیوم در سلول‌ها، میزان قندهای محلول در گیاه افزایش می‌یابد. این ویژگی یک روش سازگاری گیاه برای حفظ شرایط اسمزی است (verma et al., 2001). علاوه بر این افزایش قندهای محلول به گیاه کمک می‌کند تا بتواند ذخیره کربوهیدراتی خود را برای حفظ متابولیسم پایه در شرایط تنش در حد مطلوب نگه دارد. این نتایج با نتایج verma و همکاران (۲۰۰۱) بر روی برنج همخوانی دارد به نظر می‌رسد کادمیوم انتقال آب را در گیاه مورد مطالعه کاهش داده در نتیجه غلظت این عنصر در سلول‌ها افزایش یافته است و کاهش آب در سلول‌ها سبب افزایش غلظت قندهای محلول در اندام‌های هوایی و ریشه شده است تا از این طریق گیاه بتواند با حفظ شرایط اسمزی حداکثر توان خود را جهت حفظ مقادیر آبی گیاه انجام دهد. از طرف دیگر افزایش میزان قند در گیاه نشان دهنده کاهش میزان آب در سلول‌هاست که عاملی مهم در کاهش رشد گیاه می‌باشد. تجمع بیشتر قندها در ریشه‌ها نیز می‌تواند نشان دهنده اهمیت تنظیم اسمزی در مکان‌های جذب باشد (Haghighi et al., 2010). نتایج این مطالعه نیز نشان داد که مقادیر زیادی از کادمیوم در ریشه‌ها تجمع می‌یابد. تجمع این عنصر در سلول‌های ریشه، سبب افزایش بیشتر قندهای محلول می‌گردد تا بتواند با تنظیم اسمزی، اختلال در جذب و

Malik., 2011). از سوی دیگر پرولین به واسطه تنظیم اسمزی غشای سلولی را در برابر اکسیداسیون حفاظت می‌نماید (Tatar and Gevrek., 2008) و از طریق رفع کمبود آب، کلات کردن عناصر و مهار رادیکال‌های آزاد از خسارت فلزات سنگین جلوگیری می‌کند (Balestrasse et al., 2005)

نمونه برداری دوم: نتایج حاصل از تجزیه واریانس داده‌ها (جدول ۲) نشان داد که میزان کلروفیل a و کلروفیل b، به طور معنی‌داری تحت تأثیر محلول پاشی آهن و روی، ژنوتیپ و نیز اثر متقابل این دو قرار گرفت. محلول پاشی با آهن + روی باعث افزایش غلظت کلروفیل a و کلروفیل b شد بنابراین باعث افزایش مقاومت گندم در شرایط تنش شد، به‌طوری‌که بیشترین و کمترین میزان کلروفیل a و کلروفیل b به ترتیب مربوط به رقم مقاوم کریم در محلول پاشی آهن + روی و رقم حساس گنبد در بذور شاهد به دست آمد. در شرایط محلول پاشی آهن و روی به تنهایی بین رقم مقاوم کریم و حساس گنبد اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد (شکل ۵). روی در ساخته شدن برخی اسیدهای آمینه، فرایند فتوسنتز و همانند سازی و بیان ژن شرکت دارند (Bagci, 2007). آهن در فرایندهای وابسته به نور در فتوسنتز تأثیری اساسی دارد (Ruiz et al., 2000). Chatterjee و همکاران (۲۰۰۶) بیان کردند که کاهش میزان آهن، با کاهش میزان کلروفیل، عملکرد لوبیا سبز را به طور معنی‌داری کاهش داد. مطالعه قربانلی و همکاران بر روی آفتابگردان نیز نشان داد با محلول پاشی آهن و روی میزان کلروفیل کل در برگ به طور قابل توجهی افزایش یافت به‌نظر می‌رسد که این افزایش می‌تواند ناشی از نقش عملکردی آهن در فعال‌سازی پروتئین سنتتازهای مسیر بیوسنتز کلروفیل و برخی از آنزیم‌های آنتی‌اکسیدان مانند آسکوربات پراکسیداز و گلوتاتیون ردوکتاز در مسیر حفاظت از تخریب کلروفیل توسط رادیکال‌های فعال اکسیژن باشد (Ghorbanli, 2005). ماده مشترک برای ساخت کلروفیل، اسید دلتا-آمینولولینیک است که میزان تشکیل آن به وسیله آهن کنترل می‌شود. به کار رفتن آهن و یا منیزیم، به عنوان اتم مرکزی در درون تتراپیرول، به ترتیب به تشکیل کوآنزیم‌های

هیم و منیزیم پروتوپورفیرین منجر می‌شود. ثابت شده است که وجود آهن برای تشکیل پروتوکلروفیلید از منیزیم پروتوپورفیرین لازم است. همچنین آنزیم کپروپورفیرینوژن اکسیداز که یک پروتئین آهن‌دار است اکسید شدن منیزیم پروتوپورفیرین را به پروتوکلروفیلید کاتالیز می‌کند (Hirai et al., 2007). عنصر روی هم در راه اندازی برخی از آنزیم‌های مسیر بیوسنتز کلروفیل و نیز برخی از آنزیم‌های آنتی‌اکسیدان مانند آسکوربات پراکسیداز و گلوتاتیون ردوکتاز در مسیر حفاظت از تخریب کلروفیل توسط رادیکال‌های عابدی فعال اکسیژن نقش اساسی دارد (ملکوتی، ۱۳۷۹).

اثر متقابل محلول پاشی نانو اکسید روی + آهن و ژنوتیپ گندم بر میزان کاروتنوئید و آنتوسیانین در سطح یک درصد معنی‌دار بود (جدول ۲). به‌طوری‌که کاربرد توأم روی + آهن موجب افزایش میزان کاروتنوئید و آنتوسیانین شد، اما با کاربرد نانو اکسید روی و آهن با افزایش به تنهایی کاهش در میزان کاروتنوئید و آنتوسیانین مشاهده می‌شود. به‌طوری‌که بیشترین میزان کاروتنوئید و آنتوسیانین در رقم مقاوم کریم در محلول پاشی توأم روی + آهن به دست آمد که به‌طور معنی‌داری بیشتر از بذور شاهد و سایر تیمارها بود. کمترین میزان کاروتنوئید در رقم حساس گنبد و در شرایط عدم محلول پاشی در بذور شاهد به دست آمد اما اختلاف معنی‌داری در همین رقم در شرایط محلول پاشی با نانو اکسید روی و بذور شاهد رقم مقاوم کریم نداشت (شکل ۶). محلول پاشی با عناصر ریزمغذی به‌عنوان یک راهکار جهت افزایش عملکرد در شرایط تنش کادمیوم به کار می‌رود. عناصر غذایی کم مصرف مانند روی در فرایندهای فیزیولوژیکی مانند فتوسنتز، تولید هورمون‌های رشد و تشکیل کلروفیل نقش بسیار مهم دارد و کمبود آن باعث کاهش راندمان مصرف آب و در نتیجه کاهش کمیت و کیفیت محصول در شرایط تنش کادمیوم می‌شود (گوهری و همکاران، ۱۳۸۹). با مصرف عناصر ریزمغذی آهن و روی فعالیت فتوسنتزی گیاه افزایش می‌یابد و در نتیجه باعث افزایش مقاومت گیاه در برابر شرایط تنش کادمیوم می‌شود (Koocheki and Banayan, 1994).

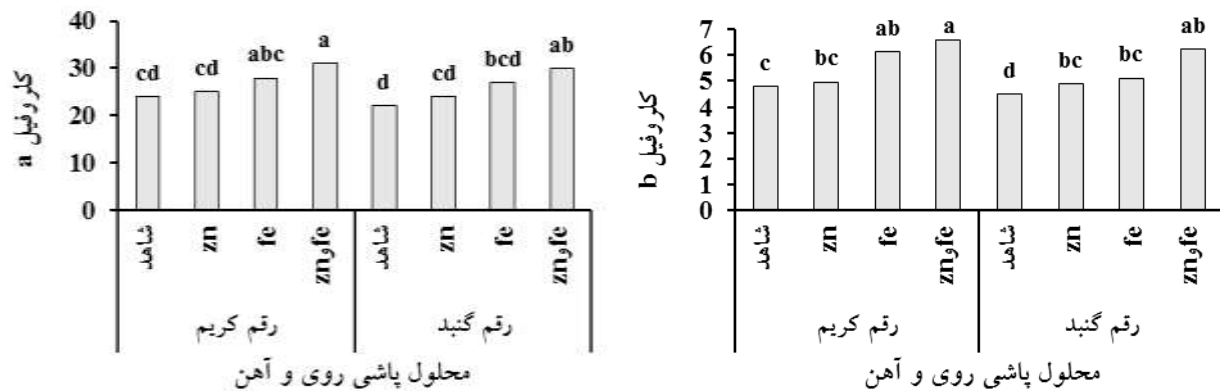

جدول ۲- تجزیه واریانس اثرات محلول پاشی آهن و روی بر خصوصیات بیوشیمیایی بذور دو رقم گندم (مقاوم کریم و رقم حساس گنبد)

میانگین مربعات									
منابع تغییر	درجه آزادی	کلروفیل a	کلروفیل b	کاروتنوئید	آنتوسیانین	فلانوئید	RWC	قند	پرولین
محلول پاشی	۲	۱۰۷**	۹/۱۱**	۲۶۹۵**	۰/۰۰۱**	۲۶۷**	۱۰۲**	۰/۱۱۹**	۰/۰۹۶**
ژنوتیپ گندم	۱	۳۸/۲**	۶/۶۳**	۴۱۱۱**	۰/۰۰۱۴**	۴۱/۷**	۵/۱۸**	۰/۰۲۵**	۰/۰۹۲**
محلول پاشی × ژنوتیپ گندم	۳	۵/۳۳**	۱/۶۸**	۲۶۳۴**	۰/۰۰۳**	۳۶/۴**	۵۱/۵**	۰/۰۱۳**	۰/۰۰۷**
خطا	۶۶	۱۴/۵	۰/۹۳۰	۵۰۸	۰/۰۰۱	۲۸/۹	۲/۲۶	۰/۰۲۵	۰/۰۰۱
ضریب تغییرات(%)		۱۴/۲۲	۷/۸۱	۷/۳۵	۱۳/۸۶	۴/۵۸	۲/۸۸	۲/۱۰	۲/۱۸

ns، * و **: به ترتیب غیر معنی دار، معنی دار در سطح احتمال ۵ درصد و ۱ درصد

RWC: میزان آب نسبی بافت‌های گیاهی

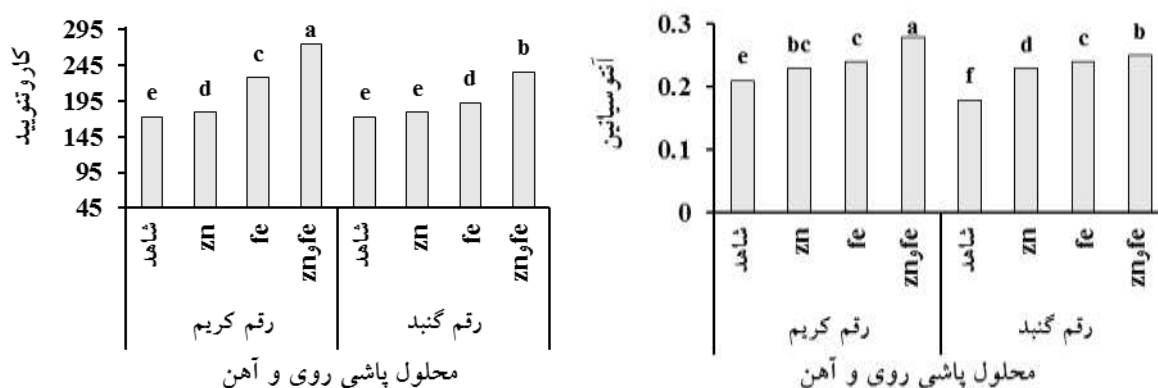

شکل ۵- تأثیر محلول پاشی آهن و روی بر میزان کلروفیل a و b بذور دو رقم گندم در نمونه برداری دوم

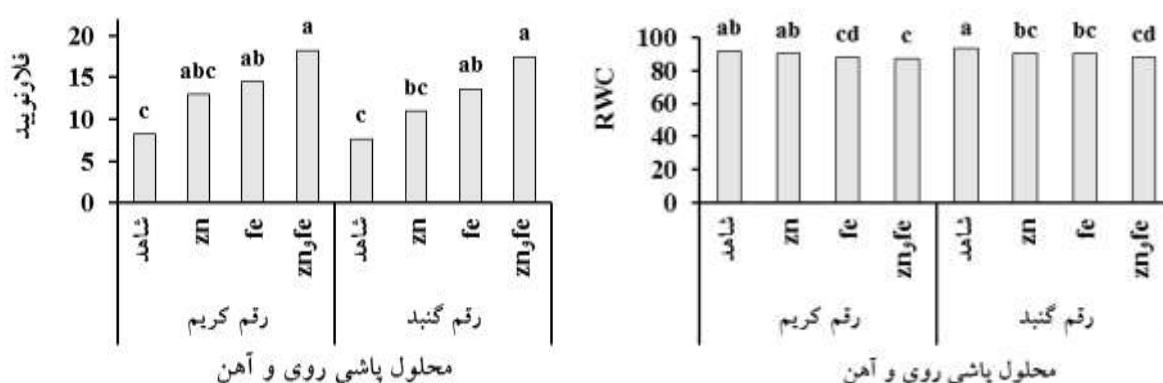
Khalili Rashdi., 2008) نیز اظهار داشتند این عناصر می‌توانند برای تغذیه برگ مورد استفاده قرار گرفته و در شرایط تنش به دلیل بهبود پدیده‌های فتوشیمیایی و افزایش غلظت کلروفیل و کاروتن برای گیاه مثر ثمر باشند.

نتایج حاصل از تجزیه واریانس داده‌ها نشان داد که محتوای آب نسبی برگ تحت تأثیر محلول پاشی و ژنوتیپ گندم در سطح احتمال ۱ درصد قرار گرفت (جدول ۲). نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که در بین تیمارها محلول پاشی توام با آهن + روی موجب افزایش محتوای آب نسبی برگ شد. به-طوری‌که کمترین کاهش محتوای آب نسبی برگ در رقم گنبد

همانطور که در شکل ۷ مشاهده می‌کنید غلظت رنگیزه‌های فلانوئید با اعمال محلول پاشی افزایش یافت. به‌طوری‌که کمترین میزان فلانوئید در بذور رقم حساس گنبد در بذور شاهد به‌دست آمد اما اختلاف معنی‌داری با بذور شاهد رقم کریم نداشت. محلول پاشی توام آهن + روی موجب افزایش میزان رنگیزه‌های فلانوئید شد. بیشترین میزان رنگیزه‌های فلانوئید در شرایط اعمال توام محلول پاشی آهن + روی در رقم مقاوم کریم به‌دست آمد که به‌طور معنی‌داری بیشتر از بذور شاهد و سایر تیمارها بود. . تدین و رئیس (Tadayyon and Raiesi 2008) و خلیلی محله و رشدی (Mahaleh and

شکل ۶- تأثیر محلول پاشی آهن و روی بر میزان کاروتنوئید و آنتوسیانین بذور دو رقم گندم در نمونه برداری دوم

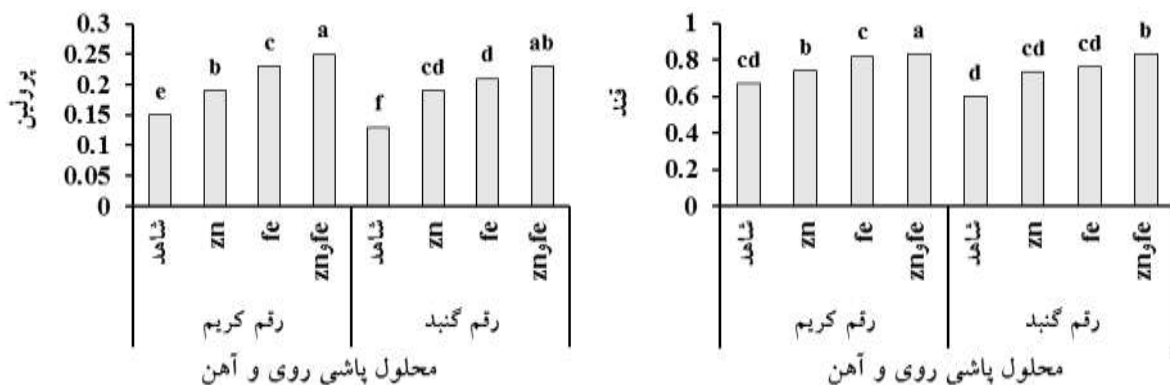

شکل ۷- تأثیر محلول پاشی آهن و روی بر میزان کلروفیل و RWC بذور دو رقم گندم در نمونه برداری دوم

محتوای آب نسبی برگ بالاتری برخوردار بودند. عنصر روی نقش مهمی در تنظیم به نظر می‌رسد محلول پاشی از طریق تکمیل عناصر غذایی کم مصرف توان وضعیت رشد گیاه را افزایش داده موجب افزایش مقاومت گیاه به خصوص در رقم کریم شده است. به نظر می‌رسد محلول پاشی از طریق تکمیل عناصر غذایی کم مصرف توان وضعیت رشد گیاه را افزایش داده موجب افزایش مقاومت گیاه به خصوص در رقم کریم شده است.

اثر متقابل محلول پاشی و ژنوتیپ بر میزان اسید آمینه پرولین و قند گیاهچه‌ها در سطح احتمال یک درصد معنی دار شد (جدول ۲). مقدار پرولین و گیاهچه‌ها با محلول پاشی آهن و روی به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافت. همچنین کاربرد نانو اکسید روی سبب افزایش قند گیاهچه‌ها گردید (شکل ۸). همانطور که در شکل مشاهده می‌کنید کمترین میزان قند و پرولین در رقم حساس کریم و در شرایط عدم محلول پاشی در بذور شاهد به

مشاهده شد که به‌طور معنی‌داری کمتر از سایر تیمارها بود (شکل ۷). در بین تیمارهای محلول پاشی نیز محلول پاشی توأم با آهن + روی توانست محتوای آب نسبی برگ را افزایش دهد (شکل ۷). به عقیده Weisany و همکاران (۲۰۱۱) میزان باز بودن روزنه‌ها دارد، به این دلیل که این عنصر در نگهداری عنصر پتاسیم در سلول‌های محافظ روزنه نقش دارد و از طریق کاهش تلفات آب برگ باعث افزایش محتوای آب نسبی برگ می‌شود. ایشان کاهش محتوای پتاسیم در سلول‌های محافظ روزنه را در گیاهانی که با روی تیمار نشده بودند مشاهده نمودند، که ممکن است به افزایش خروج پتاسیم نسبت به جریان آن به داخل سلول‌های محافظ از طریق نشت از غشای سلولی، مرتبط باشد که در صورت عدم مصرف روی یکپارچگی غشا کاهش یافته و محتوای آب برگ کاهش می‌یابد. در آزمایش Baniabbass و همکاران (۲۰۱۲) گیاهان آفتابگردانی که سولفات روی بیشتری دریافت کرده بودند از

شکل ۸- تأثیر محلول پاشی آهن و روی بر میزان کربوهیدرات و اسیدآمین پرولین بذور دو رقم گندم در نمونه برداری دوم

زیرا افزایش در غلظت ساکاروز و سطح قندهای محلول سبب افزایش مقاومت گیاهان می شود (Mohsenzade *et al.*, 2006).

نتیجه گیری کلی

به طور کلی نتایج این پژوهش نشان داد که با افزایش شدت تنش کادمیوم، صفات مورد مطالعه کاهش یافت. به نظر می رسد که تنش کادمیوم از طریق ایجاد تنش اکسیداتیو و تولید رادیکال های آزاد موجب کاهش غلظت کلروفیل گیاهچه های حاصل از بذور ارقام گندم شده است. با توجه به اثرات منفی این تنش بر خصوصیات بیوشیمیایی گیاهچه های حاصل، محلول پاشی از طریق افزایش فعالیت آنزیم های آنتی اکسیدانی موجب اخته شدن رنگیزه های فتوسنتزی و افزایش کلروپلاست و در نتیجه باعث افزایش فتوسنتز و افزایش میزان قند شده و با افزایش تولید پرولین میزان مقاومت در رقم کریم را افزایش داده است.

دست آمد که به طور معنی داری کمتر از سایر تیمارها بود. Ali Mohammadi و همکاران (۲۰۰۹) مشاهده نمودند که تجمع پرولین در بین ژنوتیپ های مختلف گندم متفاوت است. کم بودن میزات قند در بذور شاهد به دلیل رقابت دانه ها در بدست آوردن مواد غذایی و کاهش کربوهیدرات ذخیره های گیاه می باشد که تعداد سلول های موگد کاهش یافته و وزن هزار دانه کاهش می یابد (Sharafi *et al.*, 2000). عابدی بابا عری و همکاران (۱۳۹۰) گزارش کردند عنصر روی در سنتز پروتئین ها و کربوهیدرات ها، متابولیسم سلول، محافظت غشاء از رادیکال های آزاد اکسیژن و سایر فرآیندهای مرتبط با امر سازگاری گیاهان به تنش ها نقش مهمی ایفا می کند، لذا محلول پاشی روی توانست با افزایش غلظت پرولین برگ مقاومت به تنش کادمیوم را در گیاه افزایش دهد. افزایش در غلظت قندهای محلول می تواند یک پاسخ مثبت به تغییرات میزان محتوای نسبی آب و پتانسیل آب برگ ها ارزیابی شود،

منابع

- ایرانپور، ح. و شهبازیان، ن. (۱۳۸۴) زراعت غلات. انتشارات کارنو.
- بی نام (۱۳۹۶) آمارنامه کشاورزی جلد ۱، وزارت جهاد کشاورزی، معاونت برنامه ریزی و اقتصادی، مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات خورشیدی، م.، باقری، م.، خوشنویسان، م.، عالمی، م. و بیچرانلو، م. (۱۳۹۰) اثر پیش تیمار سالسیلیک اسید بر خصوصیات مورفولوژیکی و فیزیولوژیکی گیاهچه های ذرت تحت تنش کادمیوم. مجله تنش های محیطی در علوم زراعی ۴: ۱۶۴-۱۵۱.
- عابدی بابا عری، س.، موحدیدهنوی، م.، یدوی، ع. و ادهمی، ا. (۱۳۹۰). تأثیر محلول پاشی روی و پتاسیم بر صفات فیزیولوژیکی و عملکرد گلرنگ در شرایط تنش خشکی. مجله الکترونیک تولید گیاهان زراعی ۴: ۷۵-۹۵.

گوهری، ف.، بحرانی، ع. و باقری، ع. (۱۳۸۹) تأثیر کودهای ماکرو و میکرو بر راندمان مصرف آب در کلزا. همایش ملی مدیریت کمبود آب و تنش خشکی در زراعت، دانشگاه آزاد واحد ارسنجان، ارسنجان، ایران.

ملکوتی، م. (۱۳۷۹) نقش ریزمغذی‌ها در افزایش تولیدات کشاورزی در ایران. نشریه فنی ۷۰: ۱۴۴-۱۲۳.

Abraham, E., Rigo, G., Szekely, G., Nagy, R., Koncz, C. and Szabados, L. (2003) Lightdependent induction of proline biosynthesis by abscisic acid and salt stress is inhibited by brassinosteroid in Arabidopsis. *Plant Molecular Biology* 51: 363-372.

Ali Mohammadi, M., Rezai, A. M., and Mirmohammadi Maibodi, S. A. M. (2009) Investigation some of physiological characteristics and yield in ten cultivars of bread wheat in two irrigation regimes. *Journal of Agricultural Science and Technology and Natural Resources journal* 48: 107-120.

Arnon, A. N. (1967) Method of extraction of chlorophyll in the plants. *Journal of agronomy* 23:112-121.

Bagci, S. A., Ekiz, H., Yilmaz, A. and Cakmak, I. (2007) Effects of zinc deficiency and water stress on grain yield of field-grown Wheat cultivars in central Anatolia. *Agronomy and Crop Science* 193: 198-206.

Balestrasse, K. B., Gallego, S. M., Benavides, M. P., Tomaro, M. L. (2005) Polyamines and proline are affected by cadmium stress in nodules and roots of soybean plants. *Plant and Soil*. 270, 343-353.

Baniabbass, Z., Zamani, G. and Sayyari, M. (2012) Effect of drought stress and zinc sulfate on the yield and some physiological characteristics of sunflower (*Helianthus Annuus* L.). *Environmental Biology* 6: 518-525.

Barcelo, L., and C. Poschenriedr. (1990) Plant water relations as affected by heavy metal stress: A reaview. *Jornal of plant Nutrition*. 13:1-37.

Barket, A., Rani, I. Hayat, S. and Ahmad, A. (2007) Effect of 4-cl-indul-3-aceticacid on seed germination of cicer arientium exposed to cadmium. *Acta Botanica Croatica* 66:57-65.

Bates, L., Waldren, R. P. and Teare, I. D. (1973) Rapid determination of free proline for water-stress studies. *Plant and Soil* 39: 205-207

Chandra, R., Bhargava, R. N., Yadav, S. and Mohan, D. (2009). Accumulation and distribution of toxic metals in Wheat (*Triticum aestivum* L.) and Indian mustard (*Brassica compestris* L.) irrigated with distillery and tannery effluent. *Journal of Hazardous Materials* 116:1514-1521.

Chatterjee, C., Gopal, R. and Dub, B. K. (2006). Physiological and biochemical responses of French bean to excess cobalt. *Jornal of plant Nutrition*. 29: 127-136.

Costa, G., and Moral, J. L. (1994) Water relation, gas exchange and amino acide content in Cd-treated lettuce. *Plant Physiology and Biochemistry* 32:561-570.

Costa, R., Pinheiro, N., Ameida, A. S., Gomes, C., Coutinho, J., Coco, J., Costa, A. and Nacas, B. (2013) Effect of sowing date and seeding rate on bread wheat yield and test weight under mediterranean conditions. *Emirates Journal of Food and Agriculture* 25:951-961.

Dubois, M., Gilles, K. A., Hamilton, J. K., Rebers, P. A. and Smith, F. (1956) Colorimetric method of determination of sugars and related substances. *Analytical Chemistry* 28: 350-356.

Dudka, S., Piotrowska, M., and Terelak, H. (1996) Transfer of cadmium, lead and zinc from industrially contaminated soil to crop plants: A field study. *Environmental Pollution* 94: 181-188.

European Commission. (2001). Commission Regulation (EC) no. 466/ 2001 of 8 March 2001 setting maximum levels for certain contaminants in foodstuffs. *Official Journal of the European Union* 77: 1-13.

Farokh, S., Mosa, A. A. Taha, A. A. Ibrahim, H. M. and Gahmary, A. M. E. (2011) Protective effect of humic acid and on Radish (*Raphanuse satvius*, L. Var. Sativing) plant subjected to cadmium strees. *Jornal of stress Phsiology and Biochemistry* 7: 99-116.

Ghorbanli, M. (2005). Mineral nutritionof plants. Tarbiat Modarres University Press

Ghorbanli, M., Meighani, F., Asadollahy, B., (2007) Effect of copper chloride stress on chlorophyll, carbohydrate accumulation, and some growth parameters in two canola (*Brassica napus* L.) cultivars. *Pajouhesh and Sazandegi* 76: 134-141.

Haghighi, M., Kafi, M., Taghavi, T. S., Kashi, A. K. and Savabeghi, G. H. R. (2010) Effect of humic acid on N, P and stress indicators of Lettuce polluted by cadmium. *Journal of Water and Soil Science*. 1: 87-98.

Hassan, I., Iqbal, M. S., Qurat-ul-Ain, R., Rasheed, S., Mahmood, A. and Perveen, A. (2012) Cadmium dose and exposure-time dependuct alteration in growth and physiology of maize (*zea mays*). *International Jornal of agriculture and Biology* 14: 959-964.

Hirai, M., Higuchi, K., Sasaki, K., Suzuki, H., Maruyama, T., Yoshiba, T. and Tadano, T. (2007) Contribution of iron associated with high molecular weight substances to the maintenance of the SPAD value of young leaves of barley under iron deficient conditions. *Plant and Soil Science* 53: 612-620..

Hoagland, D. R. (1938). The water-culture method for growing plants without soil. University of California, College of Agriculture, Agricultural Experiment Station.

- Ingwersen, J., and Sterck, T. (2005) A regional-scale study on the crop uptake of cadmium from sandy soils; measurement and modeling. American Society of Agronomy, Crop Science Society of America, Soil Science Society. ASA, CSSA, SSSA 34:1026-1035.
- Irigoyen, J. J., Emerich, D. W. and Sanchez-Diaz, M. (1992) Water stress induced changes in concentrations of proline and total soluble sugars in alfalfa (*Medicago sativa* L.) plants. Plant Physiology 84: 55-60.
- Jansson, G. (2002) Cadmium in arable crops, the influence of soil factors and liming. Ph.D. Thesis, Department of Soil Sciences, the Swedish University of Agricultural Sciences, Uppsala.
- John, R., Ahmad, P., Gadgil, K., and Sharma, S. (2007) Antioxidative response of *Lemna polyrrhiza* L. to cadmium stress. Journal of Environmental Biology 28: 583-589.
- Keshavarz, H., Modarres sani, A. M., Zarin Kamar, F., Dolat abadiyan, A., Panahi, M. and Sadat Asilan, K. (2012) Study of foliar application of salicylic acid on some biochemical properties of two canola cultivars (*Brassica napus* L.) under cold stress condition. Iranian Journal of Field Crop Science. 42: 723-734.
- Khalili Mahaleh, J., Rashdi, M. (2008) Effect of foliar application of micro nutrient on quantitative and qualitative characteristics of 704 silage corn in Koy.Seed and plant 24: 281-292.
- Khan, N. A., Ahmad, I., Singh, S. and Nazar, R. (2006) Variation in growth, photosynthesis and yield of five wheat cultivars exposed to cadmium stress. World of Agriculture Science. 2: 223-226.
- Koleli, N., Eker, S. and Cakmak, I. (2004) Effect of zinc fertilization on cadmium toxicity in durum and bread wheat grown in zinc-deficient soil. Environmental Pollution 131:453-459.
- Koocheki, A. and Banayan, M. (1994) Physiology of crop yield. Jahad Daneshgahi Mashhad Press.
- Li, L., and Kaplan, J. (1998) Defects in the yeast high affinity iron transport system result in increased metal sensitivity because of the increased expression of transporters with a broad transition metal specificity. Biological Chemistry 273: 22181-22187
- Mohsenzade, S., Malboobi, M. A., Razavi, K. and Farrahi Ashtiani, S. (2006) Physiological and molecular responses of (*Aeluropus lagopoides*) to water deficit. Environmental and Experimental Botany 56: 374-322
- Munzuroglu, O., Zengin, F. K. (2006) Effect of cadmium on germination, coleoptile and root growth of barley seeds in the presence of gibberellic acid and kinetin. Journal of Environmental Biology.27: 671-677.
- Nikolic, N., Kogic, D., Pilipovic, A., Pajivic, S., Krstic, B., Borisev, M. and Orlovic, S. (2008) Responses of hybrid poplar to cadmium stress photosynthetic characteristics, cadmium and proline accumulation and antioxidant enzyme activity. Acta Biologica Cracoviensia Series Botanica 50: 95-103.
- Osareh, M. H. and Shariat, A. (2009) Salinity resistance in germination stage and growth stage in some Eucalyptus species. Journal of Agricultural Science and Technology. 15: 145-157.
- Ruiz, J. M., Baghour, M., and Romers, L. (2000) Efficiency of the different genotypes of tomato in relation to foliar content of Fe and the response of some bioindicators. Plant Nutrition 23: 1777-1786.
- Sharafi, S., Taj Bakhsh., M., Majidi, M. and Poor Mirza, A. A. (2000) Effects of iron and zinc on yield, protein and nutritional balance in two varieties of maize seed. water soil journal 12: 85-94.
- Sivaci, A. and Elmas, E. (2012) The combined effects of cadmium and salinity on some pigments and total phenolic compounds of *Myriophyllum heterophyllum* Michx. and *Potamogeton crispus* L. African Journal of Agricultural Research. 7: 3813-3818.
- Suleiman, A. A., Nganya, J. F. and Ashraf, M. A. (2014) Effect of cultivar and sowing date on growth and yield of wheat (*Triticum aestivum* L.) in Khartoum, Sudan. Journal of Forest Products and Industries 3: 198-203.
- Tadayyon, A. and Raiesi, F. (2008) The response of various ecotypes of common sainfoin (*Onobrychis viciifolia* L.) to the foliar application of nitrogen, iron and zinc in a cold climate of Chaharmahal va Bakhtyari province. Iranian Journal Agric 6: 41-48.
- Tatar, O. and Gevrek, I. (2008) Lipid peroxidation and water content of wheat. Asian Journal of Plant Sciences 7:409-412.
- Vassilev, A. and Yordanov, I. (1997). Reductive analysis of factors limiting growth of cadmium treated plant review. Plantphysiology.23:114-133.
- Verma, S. and Dubey, R. S. (2001) Effect of Cd on soluble sugars and enzymes of their metabolism in rice. Biologia plantarum 44: 117 – 123.
- Wangstrand, H., Eriksson, J., and Oborn, I. (2007) Cadmium concentration in winter wheat as affected by nitrogen fertilization. European journal of agronomy 26: 209-214.
- Weisany, W., Sohrabi, Y., Heidari, G., Siosemardeh, A. and Ghasemi-Golezani, K. (2011) Physiological response of soybean (*Glycine max* L.) to zinc application under salinity stress. Australian Journal of Crop Science 5: 1441-1447.
- Zhao, Z. Q., Zhu, Y. G., Li, H. Y., Smith, S. E., and Smith, F. A. (2004) Effects of forms and rates of potassium fertilizers on cadmium uptake by two cultivars of spring wheat (*Triticum aestivum* L.). Environment international 29: 973-978.